

УДК 351:37.013

Лісова Н. І.

Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників», Черкаси

НАУКОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ

Розкрито теоретичні основи державно-громадського управління загальною середньою освітою, зокрема відділу освіти, на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства та реформування галузі освіти, у тому числі загальної середньої; розглянуто зміст понять «принцип», «загальна середня освіта»; подано нормативно-правове забезпечення державно-громадського управління сучасними нормативними актами та принципи, які висвітлюються в сучасних наукових працях; звернена увага на значимість малих міст України, трансформаційні процеси, які відбуваються під час адміністративно-територіальної реформи, а також на компоненти моделі державно-громадського управління відділу освіти в умовах малого міста. Для забезпечення ефективного управління розвитком загальної середньої освіти у малих містах України автором подано певні пропозиції, особливу увагу звернено на взаємодії органів місцевого самоврядування та громад, які б базувалися на наукових принципах, зокрема відкритості, об'єктивності, координованості дій, конструктивного діалогу, довіри, законності, паритетності тощо.

Ключові слова: управління, загальна середня освіта, принципи, відділ освіти, мале місто.

Лисовая Н. И.

Коммунальное учебное заведение «Черкасский областной институт последипломного образования педагогических работников», Черкассы

НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННО-ОБЩЕСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБЩИМ СРЕДНИМ ОБРАЗОВАНИЕМ

Раскрыты теоретические основы государственно-общественного управления общим средним образованием, в частности отдела образования на современном этапе развития гражданского общества и реформирования образования; рассмотрена суть понятий «принцип», «общее среднее образование», а также нормативно-правовое обеспечение государственно-общественного управления современными нормативными актами, принципы, которые освещаются в современных научных исследованиях; обращено внимание на значимость малых городов Украины, трансформационные процессы, которые происходят во время административно-территориальной реформы, а также на компоненты модели государственно-общественного управления отдела образования в условиях малого города. Для обеспечения эффективного управления развитием общего среднего образования в малых городах Украины автором предложено некоторые рекомендации, особое внимание обращено на взаимодействия органов местного самоуправления и территориальных общин, которые базировались бы на научных принципах, в частности открытости, объективности, скоординированности действий, конструктивного диалога, доверия, законности, паритетности и др.

Ключевые слова: управление, общее среднее образование, принципы, отдел образования, малый город.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Будь-яка система базується на певних фундаментальних підвалинах, що відображають її найсуттєвіші риси, які є основою її стабільного функціонування [1,79-80]. Це в повній мірі стосується й державно-громадського управління загальною середньою освітою в цілому, а також відділу та закладів освіти зокрема, яке ґрунтується на принципах (наукових основах) соціального управління, сучасного менеджменту та є актуальним на етапі здійснення реформ в суспільстві.

Значний внесок у вивчення принципів управління педагогічними системами внесли С. Архангельський, Є. Березняк, В. Бондар, І. Ісаєв, Ю. Конаржевський, В. Маслов, П. Третьяков, І. Шалаєв, Т. Шамова та ін. Підбірку з 57 принципів управління, які сформульовані різними авторами-дослідниками, наводить у роботі «Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом» В. Маслов [1, 62–64]. Свій варіант підбірки принципів управління навчальним закладом на основі вивчення наукових праць різних дослідників запропоновано Є. Хриковим у роботі «Управління навчальним закладом» [2,71–72].

Теоретичний аналіз проблеми засвідчує, що в дослідженнях переважної більшості вчених, що розглядають феномен управління освітою в цілому, зокрема навчальними закладами, особлива увага надається принципам демократичного централізму, колегіальності та єдиноначальності.

Проте, на наш погляд, недостатньо розглядаються принципи децентралізації, участі в управлінні освітою громадськості. Як зазначає Л. Калініна, що в історії цивілізації неможливо знайти приклади існування демократично-ліберальної школи в тоталітарній чи авторитарній державі, і навпаки – у демократичній державі – освітньої системи, організованої за принципом «ієрархічної вертикальної піраміди», залежної лише від однієї особи керівника [3]. У статті «Управління закладами освіти в контексті законодавчих змін» автор указує на те, що згідно з чинним законодавством, мав би відбутися перехід від «<...> державного до державно-громадського управління», яке вперше виписано в Державній національній програмі «Освіта» Україна XXI століття та запроваджена на практиці державно-громадська модель управління освітою. Проте «система державно-громадського управління в освіті зазнала серйозної справедливої критики < ...> Надмірна централізація управління призводить до зайвої бюрократизації та негнучкості реагування на потреби, знижує відповідальність регіонів і суспільства за якість освіти» [там само].

Науковцями відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки також зроблено аналогічні висновки.

Тому важливо розглянути принципи державно-громадського управління загальною середньою освітою на сучасному етапі.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Досліджуючи проблеми теорії та практики управління загальною середньою освітою, звернемося до поняття «принцип», яке походить від латинського «*principium*» – початок, основа. Як подає Великий тлумачний словник української мови, принцип - основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації; внутрішнє переконання людини, що визначає його ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; основа пристрою або дії будь-якого приладу, машини тощо [4, 1057].

Розглянемо також поняття «загальна середня освіта», яке в Енциклопедії сучасної України трактується як «основна складова системи безперервної освіти, що визначають потреби суспільства, особистості, розвиток науки, виробництва, культури» [5, 67–68].

Закон України «Про освіту» (ст. 3) це поняття визначає так: загальна середня освіта - цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної й практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти й трудової діяльності.

У цьому ж Законі у ст.4 «загальна середня освіта» визначається як «система загальної середньої освіти», яка складається із загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності, у тому числі для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, навчально-виробничі комбінати, позашкільні заклади, науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти, а також професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту [6].

Отже, це поняття розглядають і як систему, яка охоплює різні типи навчальних закладів, у яких здобувають загальну середню освіту, і як процес оволодіння знаннями.

Варто подати дослідження принципів, які відображені в нормативно-правовому забезпеченні функціонування й розвитку освіти, зокрема загальної середньої.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про освіту» основними принципами освіти в Україні є: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність; єдність і наступність; безперервність і різноманітність системи освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [6].

Загальна середня освіта, відповідно до ст.3 Закону України «Про загальну середню освіту», ґрунтується на принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави [7].

Наша наукова робота спрямована на дослідження державно-громадського управління ЗСО в умовах малих міст України, адже малі міста є групою найчисленнішою за кількісним складом, значна частина їх – це адміністративні центри районів, в яких мешкає майже половина населення України.

Такі міста мають відігравати важливу роль у формуванні поселенської мережі, розвитку та розміщенні продуктивних сил України.

Міста як об'єкт управління досліджували у своїх роботах такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як В. Бабаєв, О. Бойко-Бойчук, Б. Данилишин, С. Жилкіна, В. Куйбіда, О. Карій, В. Мамонова, О. Нижник, Є. Перцик, І. Прокопенко та ін.

Аналіз наукових досліджень показав найбільші проблеми розвитку малих міст, а саме: низький рівень соціального розвитку із-за відсутності необхідних ресурсів; недостатній рівень фінансування з державного бюджету; недостатня завантаженість потужностей підприємств; низькі темпи будівництва житла, об'єктів соціальної інфраструктури; обмеженість можливостей для працевлаштування; негативна демографічна ситуація, старіння населення; низький рівень розвитку міської інфраструктури, сфери соціальних послуг, відсутність об'єктів культури тощо [8].

Погоджуємося з дослідниками в тому, що розвиток малих міст може відбуватися за умов організації міської влади на основах самоврядування.

У такому разі принциповою позицією влади малого міста стає не тільки активна господарська діяльність міської ради, а й діяльність самих мешканців, через участь у громадських організаціях та об'єднаннях вони разом із владою мають вирішувати пріоритетні завдання міського розвитку.

Природно, що громада малого міста є органічною складовою суспільства в цілому й детермінується ним.

Однак унаслідок спільності інтересів кожного з членів міської громади спільнота набуває специфічної цілісності із властивими їй закономірностями розвитку й функціонування. Зміна суспільного дискурсу в галузі освіти породжує зміни у відносинах людини й держави, сприяє залученню громадськості до управління. Це досягається завдяки децентралізації управлінських процесів, передачі деяких повноважень громадським структурам [9, с. 351].

Разом із демократичними реформами в Україні відбувається становлення принципово іншого способу управління. Цей спосіб є місцевим самоврядуванням, яке визначається як право територіальних громад в межах закону самостійно вирішувати питання місцевого значення (тобто й планування розвитку), виходячи з інтересів громади.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську ради; сільського, селищного, міського голів; виконавчі органи сільської, селищної, міської рад; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення.

Крім того, у ст. 26, 47 закону зазначається, що ради також можуть утворювати постійні та інші комісії для вивчення, попереднього розгляду й підготовки питань, які належать до їхнього відання (у тому числі, в освітній галузі), здійснення контролю за виконанням рішень рад, їхніх виконавчих комітетів [10].

Поряд із тим, зауважимо, що відповідно до ст. 44 закону районні та обласні ради повноваження щодо розвитку загальної середньої освіти делегують районним та обласним державним адміністраціям, а громади сіл, їхніх об'єднань, селищ, міст районного значення не мають важелів впливу на систему управління ЗСО за винятком того, що згідно ст. 88 Бюджетного кодексу України ними здійснюється фінансування навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» за умови, що загальноосвітній навчальний заклад – I ступеня.

Разом із тим, відповідно до ст. 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», у містах обласного значення місцеве самоврядування повноваження в загальній середній освіті здійснює самостійно.

Саме в структурі виконавчих органів місцевого самоврядування створюються управління (відділи) освіти, які здійснюють оперативне управління загальноосвітніми навчальними закладами, причому, основні повноваження щодо фінансування й розвитку ЗСО мають міські ради, міські голови та виконавчі комітети місцевих рад [там само].

Такий підхід стає пріоритетним для об'єднаних територіальних громад, що й опікуватимуться загальною середньою освітою під час проведення адміністративно-територіальної реформи і після завершення її.

Важливу роль у нашому дослідженні ми відводимо основним принципам державно-громадського управління загальною середньою освітою, які висвітлюються в сучасних наукових розвідках.

Принагідно звернемося до дослідження Л. Гаєвської, яка вивчала питання державно-громадського управління освітою у другій половині XIX – на початку XX ст. в Україні.

Ученою доведено, що започаткована міністром народної освіти О. Головніним (1861–1863 рр.) і продовжена в “боголеповській” (1898–1901) та “ігнат'євській” (1914–1916 рр.) реформах, а також в умовах періоду Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) управління освітою базувалося на принципах:

– децентралізації (посилення влади місцевих установ, підвищення ролі громадськості, передача частини повноважень Міністерства попечителям навчальних округів),

– гласності (оприлюднення документів, інформації, відомостей про роботу Міністерства народної освіти, залучення широких верств населення через засоби масової інформації до найважливіших перетворень в освіті),

- демократизації (організація управління освітою на демократичних засадах – створення піклувальних, педагогічних рад, що забезпечувало контроль громадськості за станом справ в освіті та ін.),
- регіоналізації (урахування в навчально-виховному процесі особливостей краю),
- єдності управління освітою (передача навчальних закладів різного підпорядкування до відомства Міністерства народної освіти),
- виваженої кадрової політики (перевага віддавалася педагогам-фахівцям, практикам з відповідним стажем, ученим, які виявили здібності до управлінської діяльності),
- колегіальності (важливі рішення ухвалювалися з урахуванням громадської думки та думки фахівців),
- націоналізації (створення національної школи, навчання в початковій школі рідною мовою) та ін. [11, 359]

Значний внесок у розвиток державно-громадського управління в загальній середній освіті належить і зарубіжним дослідникам, зокрема В. Бочкарьову, який виділив такі принципи:

- принцип незалежності й паритетності органів державного і громадського управління освітою;
- законності, що передбачає неухильне дотримання в діяльності Конституції України, законів, інших нормативно-правових актів;
- комплексного використання економічних та інших ресурсів держави й суспільства суб'єктами державно-громадського управління освітою;
- цільової спрямованості діяльності суб'єктів державно-громадського управління освітою на реалізацію потреб та інтересів учасників освітнього процесу, суспільства, держави;
- правової обґрунтованості домагань учасників освітньої діяльності на участь у державно-громадському управлінні загальною середньою освітою як на рівні загальноосвітнього закладу, так і на місцевому, регіональному і центральному рівнях;
- відкритості й гласності, згідно з якими забезпечується діяльність суб'єктів державно-громадського управління освітою відкритістю для всіх учасників освітнього процесу;
- свободи й самодіяльності, що означає можливість кожного суб'єкта державно-громадського управління освітою вільно обирати методи і засоби здійснення управлінської діяльності і виявляти при цьому активність і самодіяльність; узгодженого розподілу повноважень і сфер відповідальності між державними й громадськими органами управління освітою на кожному її рівні й етапі функціонування і розвитку;
- надання повноважень органам управління освітою в державній вертикалі згори донизу, в громадській, навпаки, – знизу догори; цивілізованого розв'язання конфліктів і суперечок між державними і громадськими органами шляхом застосування загальноприйнятих узгоджувальних механізмів і процедур [12].

Як показала практика, для забезпечення ефективного управління розвитком загальної середньої освіти у малих містах України варто виробити правила взаємодії органів місцевого самоврядування та громад, які б базувалися на наукових принципах, зокрема: *насамперед відкритості*, який полягає в тому, що інформація про прийняті рішення щодо розвитку загальної середньої освіти територіальної громади повинна бути донесена до представників різних соціальних груп, до всіх зацікавлених у її отриманні учасників процесу розроблення та прийняття цих рішень.

Змістом цього принципу є те, що поширення інформації та залучення громадян до відповідних проектів здійснюється без будь-яких обмежень із огляду на соціальний статус, професію, політичні погляди. Кожен етап роботи базується на дотриманні відкритих, зрозумілих та єдиних для всіх учасників правил поведінки, розроблених спільних критеріїв.

Наступним, за логічною послідовністю, вважаємо розглянути *принцип об'єктивності*, який тісно пов'язаний із принципом відкритості. Адже правильно оцінена ситуація, ретельно підібрані аргументи здатні знімати будь-які конфлікти, виробляти довіру територіальної громади до органів місцевого самоврядування, і навпаки, неправдива, викривлена інформація може суттєво підривати довіру громадян до органів влади.

Одним із важливих принципів залучення громадян до розробки, прийняття та контролю за виконанням рішень є *принцип координованості дій*. Інформація, яка подається громадськості управлінням (відділом) освіти виконавчого комітету й оцінка діяльності відповідного органу, яка дається громадою, не повинні суперечити одна одній, бо це підвищує взаємодовіру. І навпаки, якщо відсутній принцип координованості дій, то знижується довіра громадян до будь-якої інформації, пропозицій, аргументів і до джерела інформації та до органів місцевого самоврядування взагалі.

Із попередніх проаналізованих нами принципів впливає наступний - *принцип прямого спілкування*, суть якого вбачаємо у взаємодії, відкритих діалогах представників органів місцевого самоврядування та громадськості. Вважали б за доцільне, працівникам управлінь (відділів) освіти максимально зменшити кількість бар'єрів в інформаційних потоках від органів самоврядування до громадськості.

Дотримання названих принципів, правильно організований зворотний зв'язок допомагають налагодити ефективну роботу із залучення громадськості до управління загальною середньою освітою та спонукають до гнучкості, дають змогу своєчасно і швидко реагувати на потреби кожної з соціальних груп, спільними зусиллями досягати поставленої мети.

Однак взаємодія, діалог з громадськістю не можуть бути ефективними без чітко визначених соціально значущих цілей. Важливо, щоб запропонована представниками місцевого самоврядування мета освітньої політики відповідала запитам та інтересам міської громади в цілому.

Мета такого діалогу має чітко визначати перспективи їхньої взаємодії та відповідно реалізовуватися у формі конкретних завдань і зобов'язань – зрозумілих і здійсненних, виконання яких можна і треба оцінювати.

Одним із основних принципів або навіть передумовою залучення громадян, є *принцип довіри*. У межах дотримання сформульованого принципу довіри потрібно виявляти доброзичливість у спілкуванні, відповідальність за спільну діяльність, взаємоповагу, чесність, відкритість і враховувати думки та побажання членів громади.

Науковими основами державно-громадського управління освітою, під якими розуміємо принципи, що визначають не лише основні напрями, систему діяльності, а й відносини, які складаються між його учасниками, є: принципи законності, незалежності й паритетності, правової обґрунтованості запитів фізичних та юридичних осіб на участь в управлінні галуззю освіти та ін.

На нашу думку, модель державно-громадського управління відділу освіти розвитком ЗСО (рис. 1) має носити інноваційний характер, в основі якої *взаємодія державних і громадських органів управління освітою в ухваленні й реалізації спільних управлінських рішень зі створення та освоєння нововведень, що приводять до якісної зміни системи ЗСО*.

Така модель державно-громадського управління розвитком ЗСО включає: концептуально-цільовий компонент, що дає уявлення про нові підходи та механізми ДГУ розвитком ЗСО, модернізацію відділу освіти та навчальних закладів, ефективність реалізації освітньої політики та соціального партнерства в малих містах.

Важливе місце серед компонентів займає теоретико-методологічний, який вибудовується на засадах системного, синергетичного, ретроспективного, парадигмального, діяльнісного, проектного, інтегративного, порівняльного підходів.

Рисунок 1 – Ілюстрація до описання моделі державно-громадського управління відділу освіти розвитком ЗСО [13]

Змістовий розкриває особливості державно-громадського управління розвитком ЗСО, виокремлює суб'єкти й об'єкти, процеси, явища, які зумовлюють специфіку його здійснення, визначає проблеми, які можуть проявлятися в сфері ЗСО в малих містах. Поділяє на етапи та послідовність упровадження державно-громадського управління розвитком ЗСО технологічний компонент, у якому визначаються шляхи реалізації мети, передбачається планування, система наукового обґрунтування дій учасників окресленого процесу, висвітлюється взаємодія і цілісність організаційних форм, пропонуються алгоритми взаємодії суб'єктів, регулюються та саморегулюються процеси.

У підсумково-аналітичному компоненті моделі забезпечується аналіз матеріалів державно-громадського управління розвитком ЗСО та робляться висновки та узагальнення.

Останній компонент моделі - оцінно-результативний, він регламентує використання, поряд із нормативним, критеріального оцінювання, що посилює об'єктивність ДГУ, наявність якого, у свою чергу, сприяє досягненню результатів відповідно до запланованої мети; одночасно передбачає процес прогнозування розвитку ЗСО в умовах державно-громадського управління та розвитку самоврядування.

ВИСНОВКИ. На сучасному етапі розвитку громадянського суспільства в системі управління загальною середньою освітою набувають розвитку демократичні процеси, які мають відбуватися з урахуванням світових тенденцій сталого демократичного розвитку розвинених країн та впровадження нових, відкритих і демократичних моделей управління в Україні.

Усі компоненти в системі управління взаємопов'язані, мають прямі й зворотні зв'язки, а найосновніше те, на наше переконання, що вони спрямовані на досягнення мети, завдань, які поставлені перед усіма його суб'єктами й відповідають концептуальним засадам освітньої політики та сталого розвитку загальної середньої освіти в малих містах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / В. І. Маслов, О. С. Боднар, К. В. Гораш. – Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.
2. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
3. Калініна Л. М. Управління закладами освіти [Електронний ресурс] / Л. М. Калініна. – Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/545-upravlinnya-zakladami-osviti-v-konteksti-zakonodavchikh-zmin>

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови ;уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
5. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esu.com.ua/>
6. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
7. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
8. Боршош І. С. Особливості розвитку малих міст: закордонний досвід [Електронний ресурс] / І. С. Боршош. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/03.pdf>.
9. Крисюк С. Державно-громадське управління освітою / С. Крисюк // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні : матеріали наук.-практ. конф. ; за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во УАДХ, 2001. – С. 351–353.
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.vinrada.gov.ua/zakon_pro_misceve_samovryaduvannya_v_ukraini.htm.
11. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 – «Теорія та історія державного управління» / Л. А. Гаєвська. – К., 2010. – 425 с.
12. Бочкарев В. И. Концепция государственного-общественного управления общим образованием (проект) [Електронний ресурс] / В. И. Бочкарев. – Режим доступу : www.doха.ru/obr/sobranie/Confl.html.
13. Ткаченко Л. М. Державно-громадське управління загальноосвітніми навчальними закладами [Електронний ресурс] / Л. М. Ткаченко. – Режим доступу : <http://www.myshared.ru/slide/1100060/>.

Lisova N.

Cherkasy Institute of Postgraduate Education of Educational Workers, Cherkasy

SCIENTIFIC BASES OF STATE-PUBLIC ADMINISTRATION BY GENERAL MEDIUM EDUCATION

The author shows theoretical foundations of state and public management of general secondary education, in particular the education department at the present stage of the development of civil society and the reform of education; depicted the essence of the concepts "the principle", "general secondary education", as well as the normative and legal maintenance of state and public management by modern normative acts, the principles which are covered in modern scientific researches; the author draws attention to the importance of the small cities of Ukraine, the transformational processes that took place during the administrative-territorial reform, as well as on the components of the model of state and public administration of the education department in the conditions of a small city. To ensure effective management of the development of general secondary education in small cities of Ukraine, the author proposed some recommendations, with particular attention to the interaction of local government and territorial communities based on scientific principles, such as openness, objectivity, coordination of actions, constructive dialogue, trust, legality, parity, etc.

Key words: management, general secondary education, principles, department of education, small city.

REFERENCES

1. Maslov, V.I., Bodnar, O.S. and Gorash, K.V. (2012), Scientific fundamentals and technologies of the competent management of a comprehensive educational institution: Monograph. Step, Ternopil, Ukraina. [in Ukrainian]
2. Hrykiv, Ye.M. (2006), Office of the educational institution: teaching. Manual, Knowledge, Kuiv, Ukraina. [in Ukrainian]
3. Kalinina, L.M., Management of educational institutions, available at : <http://education-ua.org/en/articles/545-upravlinnya-zakladami-osviti-v-konteksti-zakonodavchikh-zmin> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
4. Busel, V.T. etc. (2004), Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language, VTF "Perun", Kyiv, Irpen, Ukraina. [in Ukrainian]
5. Encyclopedia of modern Ukraine, available at: <http://esu.com.ua/> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
6. Law of Ukraine "On Education", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
7. The Law of Ukraine "On General Secondary Education", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
8. Borshos, I.S. (2009), Features of the development of small cities: foreign experience, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/5/03.pdf> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
9. Krisyuk, S. (2001), Public-Public Education Management, Public Reforms and the Formation of Civil Society in Ukraine: Materials of Sciences, pp. 351-353.
10. Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", available at: http://www.vinrada.gov.ua/zakon_pro_misceve_samovryaduvannya_v_ukraini.htm (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]
11. Gaevskaaya, L.A. (2010), Development of Public-Public Management by General Secondary Education in Ukraine (the second half of the XIXth - the beginning of the twentieth century): diss. for obtaining sciences. Degree of Doctor of Science in State. exercise : special 25.00.01 - "Theory and History of Public Administration", Kyiv, Ukraina. [in Ukrainian]
12. Bochkarev, V.I., Concept of public-public management by general education (project), available at: www.doxa.ru/obr/sobranie/conf.html (accessed 10.02.2018). [in Russian]
13. Tkachenko, L.M., Derzhavno-hromadske upravlinnia zahalnoosvitnimy navchalnymy zakladamy, available at: <http://www.myshared.ru/slide/1100060/> (accessed 10.02.2018). [in Ukrainian]

Лісова Наталія Іванівна,

к. пед. н, доцент,
 проректор,
 КНЗ «Черкаський обласний інститут
 післядипломної освіти педагогічних
 працівників,
 вул. Бидгощська, 38/1, м. Черкаси, Україна,
 18003.
 Тел. +380678022813.
 E-mail: lisova2009@gmail.com

Lisova Nataliia Ivanivna,

Cand. Sc (Pedagogics), Associate Professor,
 Prorector,
 Cherkasy Institute of Postgraduate Education of
 Educational Workers,
 38/1, vul. Bydhoshchska, Cherkasy, Ukraine,
 18003.
 Tel. +380678022813.
 E-mail: lisova2009@gmail.com

Стаття надійшла 19.02.2018